

ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ ШКОЛЯРІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

*Ст. наук. співр., канд. пед. наук Л.М. Шевчук
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*

Різні аспекти поняття «якість освіти» протягом століть знаходять відображення у нормативних документах країн світу, науковій та методичній літературі, на сторінках публіцистичних видань.

У Законі України «Про освіту» якість освіти визначено як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг». [1]

О.Я. Савченко пише, що «якість шкільної освіти є похідною від її цілей і завдань» та «має відповідати як соціальним потребам держави, так і запитам особистості» [5, с. 39].

Е.М. Коротков слушно зауважує, що «якість розглядається не тільки як результат діяльності, а і як можливості його досягнення у вигляді внутрішнього потенціалу та зовнішніх умов, а також як процес формування характеристик». [3].

На нашу думку, комплексне багатогранне поняття «якість освіти» має бути визначено із врахуванням реалій сучасного світу, що впливає як на процес, так і на результати. Зокрема, надзвичайно важливим фактором є тотальна інформатизація. Адже без впевненого орієнтування та функціонування в інформаційному просторі неможлива успішна самореалізація особистості.

Серед неосяжного обсягу інформації вагомою та життєво необхідною є текстова, адже тексти присутні у житті людини, починаючи від дошкільного віку (тексти колискових, казок, віршів, сценаріїв мультфільмів та ін.) до глибокої старості (тексти публіцистичного, художнього та інших стилів). Здобуття різних професій потребує опрацювання спеціальних текстів. Уміння роботи із текстовою інформацією необхідні для засвоєння змісту освіти та неперервного вдосконалення, зростання особистості впродовж життя.

Водночас, вважаємо за необхідне наголосити, що для якісної освіти в умовах сьогодення надзвичайно важливим є формування у школярів умінь, які дають змогу не лише здійснювати пошук, відбір, опрацювання текстової інформації, а й створення власної. Формування таких умінь радимо здійснювати на засадах текстоцентричного підходу.

У тлумачних словниках текст визначено таким чином:

- «Текст (з лат. *textum* – тканина, поєднання, в'язь, зв'язок, сплетіння, побудова) – це сукупність записаних слів, що складають логічну або мистецьку цілість.» [2, с.119]
- «Текст. 1. Відтворена письмово або в друкованому вигляді авторська праця, документ, пам'ятка тощо; // Папір із написаними на ньому авторськими словами. 2. Зміст повного словесного твору; // Словесна частина альбомів, ілюстрованих видань, підпис, текстівка; // Слова до музичного твору. 3. Основна частина друкарського набору без коментарів, виносок, приміток,

малюнків і т. ін. 4) Літературний або інший твір або його уривок для читання, аналізу тощо; // Уривок з біблії, євангелія тощо для проповіді, бесіди, що його читають як вислів, цитату.» [4, с.500].

Водночас, варто зазначити, що на сторінках енциклопедичних видань, психологічних словників, словників-довідників, наукових праць вміщено трактування сутності тексту із зазначенням різних складників, ознак та властивостей (таблиця 1).

Таблиця 1. Тлумачення поняття «текст»

Тлумачення	Джерело
«Текст (від лат. <i>textum</i> — зв'язок, поєднання, тканина) — писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані — спільною тематичною і сюжетною заданістю.»	Українська мова. Енциклопедія / В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк. — 3-є вид зі змiнами і доп. — К.: Вид-во «Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2007. — С.704.
«Текст ... — упорядкована послідовність речень, об'єднаних смисловими і граматичними зв'язками, що становить висловлювання (усне або писемне).»	Вашуленко М.С. Енциклопедія освіти / В.Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — С. 901.
«Текст — це певна з функціонально-смислового погляду впорядкована група речень або їх аналогів, які завдяки семантичним і функціональним взаємозв'язкам елементів становлять завершену смислову єдність.»	Одинцов В.В. Стилистика текста. / В.В. Тураева. — М. Наука. — 1980. — С.45.
«Текст — це відрізок писемного мовлення, у якому дістає мовну реалізацію якась ситуація як змістова єдність, побудована за певним комунікативним планом для реалізації певного комунікативного наміру.»	Тураева З.В. Лингвистика текста (Текст: структура и семантика): Уч. пособие для студентов. / З.В. Тураева. — М.: Просвещение, 1986. — С.124.
«Текст — це серединний елемент схеми комутативного акту, яку максимально спрощено можна уявити у вигляді триелементної структури: автор (адресант) → текст → читач (адресат).»	Кухаренко В.А. Интерпретация текста / В.А. Кухаренко — М. Просвещение. — 1988. — С.8.
«Текст — завершений, цілісний у змістовому і структурному відношенні мовний твір; продукт породження (творення) мови, який відчужений від суб'єкта мови (який говорить), і, у свою чергу, є основним об'єктом його сприйняття і розуміння.»	Психология. Словарь. / А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. — М.: Политиздат, 1990. — С.304.
«В семіотиці текстом вважають осмислену	Лингвистический

послідовність будь-яких знаків, будь-яка форма комунікації, в т.ч. обряд, танець, ритуал і т. ін.; у мовознавстві текст – послідовність вербальних (словесних) знаків.»	энциклопедический словарь. / В.Н. Ярцева. – Москва, Советская энциклопедия». – 1990. – С.507.

На нашу думку, формування текстотворчих умінь на засадах текстоцентричного підходу доцільно впроваджувати в освітній процес сучасної школи або застосовувати у позаурочній діяльності, починаючи із молодшого шкільного віку.

Основа для проведення такої роботи – тексти різних стилів і жанрів. Зокрема, це тексти художнього стилю, наукового, публіцистичного. До художніх текстів відносимо літературні твори різних родів: епічні – казка, оповідання, повість; ліричні – вірші. А також варто використовувати тексти наукового стилю – науково-пізнавальні та науково-навчальні.

Крім авторських доцільним є використання народних творів: казок, легенд, притч, пісень, колядок, щедрівок, загадок, прислів'їв, приказок.

Основні складові методичної системи для формування текстотворчих умінь учнів початкових класів, яку ми пропонуємо, такі:

- самостійне читання незнайомих текстів та їх ґрунтовне опрацювання для використання як зразків для власної творчої діяльності;
- відновлення знайомих та вдосконалення незнайомих текстів;
- виконання творчих завдань на основі запропонованих текстів;
- створення власних текстів за аналогією, з використання допоміжних матеріалів, без використання.

Тобто, ми пропонуємо поступове «розмивання» запропонованого та «нароощування» створеного у тексті таким чином:

- «1) текст запропонований повністю;
- 2) текст із пропусками (пропущені абзаци, речення, слова), який потребує відновлення (із повною версією учні вже знайомилися);
- 3) деформований текст (правильна версія була попередньо прочитана);
- 4) текст, який потребує редагування;
- 5) текст із пропусками (пропущені абзаци, речення, слова), який школярі доповнюють, використовуючи запропоновані матеріали для добору або на власний розсуд;
- 6) частини або абзаци тексту для його конструювання (слова для побудови речень, букви для утворення слів);
- 7) створений текст із використанням допоміжних матеріалів, без них.» [2]

Відповідно до основних складових укладено систему завдань для формування текстотворчих умінь молодших школярів (рисунок 1).

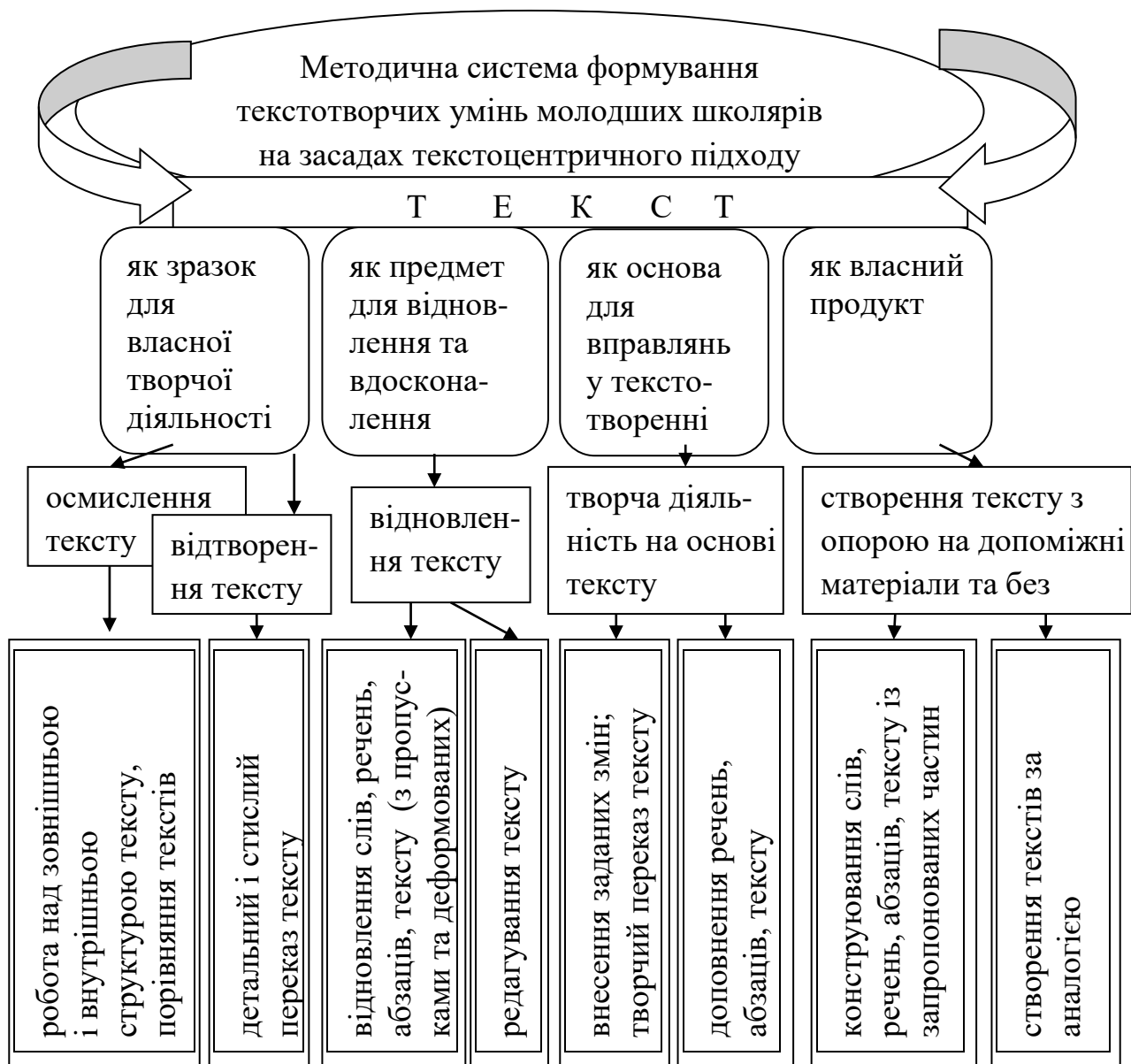

Рисунок 1. Методична система формування текстотворчих умінь учнів початкових класів на засадах текстоцентричного підходу

На прикладі конкретного тексту це виглядає так. Учні 4 класу читають текст притчі Б. Ферреро «Хто підтримує небо».

Б. Ферреро

ХТО ПІДТРИМУЄ НЕБО

Один горобчик лежав на спині, простягаючи свої ніжки просто до неба.

Прилетів другий горобчик і здивовано спитав:

–Що ти робиш? Чому лежиш на спині? Що з тобою?

Не рухаючись, перший відповів:

–Своїми ніжками я підтримую небо.

Якщо поворухнусь і заберу свої ніжки – небо впаде на землю.

У цю хвилину біля них впав листочок, що відірвався від гілки дуба. Горобчик-задавака, що «підпирав небо», дуже злякався: в одну мить підскочив і швидко полетів.

Небо, звичайно, не впало.

Після аналізу притчі школярі виконують таке завдання: «Уяви, що притчу «Хто підтримує небо» розповіла синичка. Запиши її.»

Для ефективного застосування методичної системи з формування текстотворчих умінь учнів початкових класів нами розроблено серію навчальних посібників «Читаємо. Розуміємо. Творимо» («АССА», 2018).

Висновки:

1. Одним із важливим складників якісної освіти – є формування текстотворчих умінь школярів.

2. Впровадження систематичної та ґрунтовної роботи над текстотворенням вважаємо доцільним у початковій школі на засадах текстоцентричного підходу.

Посилання

1. Закон України «Про освіту». – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Івченко А. Тлумачний словник української мови / А. Івченко. – 12 випр. вид. – Харків: Фоліо, 2007. – 540 с.
3. Коротков Е. Концепція якості освіти [Електронний ресурс] / Е. Коротков. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/1342/>
4. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. [уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко]. – Т. 4. – К.: Аконті, 1998. – 910 с.
5. Савченко О. Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. / О.Я. Савченко. // Науковий вісник МДУ ім. В. Сухомлинського. Педагогічні науки. – Випуск 1.28. – Миколаїв, 2010. – С. 36-50.
6. Шевчук Л.М. Зміст та організація роботи з текстовою інформацією у контексті розвитку управлінсько-лідерських здібностей молодших школярів Л.М. Шевчук. // XIII Міжнародна конференція «Стратегія якості у промисловості і освіті» (5-8 червня 2- томах. Том I. / [Упорядн. : Хохлова Т.С, Кімстач Т.В. – Дніпро-Варна, 2017. – С. 300–304.